LIBRIS | We know books

Colecția Teatru

Lector: Nicoleta Dabija
Tehnoredactor: Carmen Dumitrescu
Coperta: Florin Afloarei

Editura EuroPress Group
O.P. 22, C.P. 113, Bucureşti, 014780
Tel./Fax.: 021-2125692; Tel.: 021-3106618
Comenzi carte prin poştă:
Tel.: 021-2125692
E-mail: office@europressgroup.ro
www.europressgroup.ro

© Editura EuroPress Group, pentru prezenta versiune
© «Издательский Дом „Нева”», 2001

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României
CHEHOV, ANTON PAVLOVICH
Pescăruşul : comedie în patru acte / Anton Pavlovici Cehov ; trad. de Raluca Rădulescu. - Bucureşti : EuroPress Group, 2022
ISBN 978-606-668-279-4

I. Rădulescu, Raluca (trad.)

821.161.1

ANTON PAVLOVICI CEHOV

Pescăruşul

Comedie în patru acte

Traducere de
RALUCA RĂDULESCU

EuroPress GROUP

Bucureşti, 2022

LIBRIS | We know books

ANTON PAVLOVICI CEHOV (17 ianuarie 1860 – 2 iulie 1904) este unul dintre cei mai mari dramaturgi ai lumii. Născut la Taganrog, urmează medicina la Moscova. Colaborează la revista *Novoe Vremia/ Timpuri Noi* (1884), condusă de Alexei Suvorin, care-i va deveni editor. În timpul unei călătorii în Italia, îl cunoaşte pe Constantin Stanislavski (1894), care îi va regiza piesele de teatru. În ultimii săi ani de viaţă îi sunt regizate piesele de teatru *Unchiul Vania*, *Trei surori*. Boala i se agravează, aşa încât la sanatoriul de la Badenweiler (Germania), dramaturgul se stinge din viaţă.

Pe scenele întregii lumi sunt jucate piesele sale cele mai celebre: *Platonov* sau *Piesa fără titlu*; *Asupra efectelor nocive ale tutunului*, *Cererea în căsătorie*, *Tragedian fără voie*, *Nunta*, *Demonul pădurii*, *Pescăruşul*, *Trei surori*, *Livada cu vişini*.

Referindu-se la *Pescăruşul* într-o scrisoare din octombrie 1895, Cehov nota, între altele: „Scriu o piesă pe care probabil nu o voi termina până la sfârşitul lui noiembrie. O scriu nu fără plăcere, deşi mă tem de convenţiile scenei. E o comedie, există trei roluri pentru femei, şase pentru bărbaţi, patru acte, peisaje (priveliştea unui lac), o mulţime de conversaţii despre literatură, puţină acţiune, multă iubire". Premiera s-a dovedit dezastruoasă, editorul său aducându-i acuze ca, pildă, laşitatea evidentă, caracterul din cale afară de feminin. Conştient de geniul său, Cehov ripostează: „De ce această calomnie? După reprezentaţie am luat cina la Romanovi. Pe cuvântul meu de onoare. Apoi m-am dus la culcare, am dormit sănătos şi a doua zi am mers acasă fără a suspina vreo nemulţumire. Dacă aş fi fost un laş, aş fi alergat de la un editor la altul şi de la un actor la altul, i-aş fi implorat să fie îngăduitori şi aş fi petrecut două trei săptămâni în Petersburg, agitându-mă cu *Pescăruşul* meu, cu emoţie, cu o transpiraţie rece în lamentaţii. Am acţionat atât de rece şi de responsabil precum un om care a făcut o ofertă şi apoi a fost întâmpinat cu un refuz şi nu mai are nimic altceva de făcut decât să plece. Într-adevăr, vanitatea mea a fost năucită, dar ştiţi, nu a fost o lovitură din senin. Aşteptam un eşec şi mă pregătisem pentru el precum te-am prevenit cu o absolută sinceritate".

Personajele

- Irina Nikolaevna Arkadina – Trepleva după soţ, actriţă
- Konstantin Gavrilovici Treplev – fiul ei
- Piotr Nikolaevici Sorin – fratele ei
- Nina Mihailovna Zarecinaia – o tânără, fiica unui moşier bogat
- Ilia Afanasievici Şamraev – locotenent în rezervă, administratorul moşiei lui Sorin
- Polina Andreevna – soţia lui
- Maşa – fiica lui
- Boris Alexeevici Trigorin – scriitor
- Evgheni Sergheevici Dorn – medic
- Semion Semionovici Medvedenko – învăţător
- Iakov – slugă
- Un bucătar
- Fata în casă

Acţiunea se petrece la moşia lui Sorin. Între actul al treilea şi al patrulea trec doi ani.

LIBRIS | We know books

Actul întâi

Un colț din grădina moşiei lui Sorin. O alee largă duce spre fundul scenei pe direcția privirii spectatorilor. Acolo se află un lac mascat de un teatru improvizat pentru un spectacol de amatori. În stânga şi în dreapta teatrului sunt tufişuri. Câteva scaune, o masă.

Tocmai a apus soarele. Pe scena teatrului improvizat, în spatele cortinei trase este Iakov împreună cu alte slugi. Cineva tuşeşte şi se aude un zgomot. Maşa şi Medvedenko se întorc de la plimbare şi intră prin stânga.

MEDVEDENKO: De ce umbli mereu în negru?

MAŞA: Port doliu pentru viața mea. Sunt nefericită.

MEDVEDENKO: De ce? (*gânditor*) Nu înțeleg... Eşti sănătoasă, tatăl dumitale deşi nu este foarte bogat, e om cu stare. Viața mea e mult mai grea decât a dumitale. Câştig cu totul, doar 23 de ruble pe lună, ba din banii ăştia, îmi mai rețin şi pentru pensie şi totuşi eu nu port doliu.

Se aşază.

MAŞA: Nu e vorba de bani. Şi cei săraci pot fi fericiți.

IBDIS We know books

MEDVEDENKO: Asta în teorie, că în practică lucrurile stau cam aşa: eu o am pe mama, am două surori şi un frate, iar leafa mea e de 23 de ruble. Să mâncăm şi să bem trebuie, nu? Ceai şi zahăr ne trebuie? Tutun ne trebuie? Numai când te gândeşti şi te ia ameţeala!

MAŞA (*Plimbându-şi privirea pe scenă*): În curând va începe spectacolul.

MEDVEDENKO: Da. Va juca Zarecinaia, iar piesa e scrisă de Konstantin Gavrilovici. Sunt îndrăgostiţi şi astăzi sufletele lor se vor contopi în dorinţa de a ne oferi o imagine artistică unică. Dar între sufletul meu şi al dumitale nu există puncte comune. Eu te iubesc, nu pot să stau acasă de dorul dumitale, în fiecare zi merg pe jos şase verste până aici şi şase înapoi, iar aici nu găsesc decât indiferenţă. E de înţeles. Eu bogat nu sunt, am o familie mare... Cine şi-ar putea dori să se mărite cu un om care nu are ce mânca el însuşi?

MAŞA: Prostii. (*Prizează tutun.*) Iubirea dumitale mă mişcă, dar nu îţi pot răspunde la fel, asta e tot. (*Îi întinde tabachera.*) Serveşte-te.

MEDVEDENKO: Nu vreau.

Pauză.

MAŞA: E înăbuşitor aici, probabil o să fie furtună la noapte. Dumneata ori filozofezi ori vorbeşti despre bani. Pentru dumneata nu există nefericire mai mare decât sărăcia, iar pentru mine e de o mie de ori mai uşor să umbli în zdrenţe şi să cerşeşti, decât... Dar nu poţi înţelege asta...

Prin uşa din dreapta intră Sorin şi Treplev.

SORIN (*sprijinindu-se în baston*): Eu, frate, nu mă simt în apele mele la ţară şi e clar că nu mă voi obişnui niciodată să trăiesc aici. Aseară m-am dus la culcare la

zece şi azi dimineaţă m-am trezit la nouă cu sentimentul că de la atâta somn o să mi se lipească creierul de craniu, ca să zic aşa. (*Râde.*) Iar după masa de prânz, nu ştiu cum se face că iar am adormit, şi acum tot obosit mă simt, trăiesc un coşmar, la urma urmelor...

TREPLEV: E adevărat, dumneata ai nevoie să trăieşti la oraş. (*Îi vede pe Maşa şi Medvedenko.*) Domnilor, când va începe, vă vom chema, dar acum nu aveţi voie să staţi aici. Plecaţi, vă rog.

SORIN (*către Maşa*): Maria Ilinicina, fii atât de drăguţă şi roagă-l pe tăticul dumitale să pună pe cineva să dezlege câinele, altfel o să urle. Sora mea iar n-a dormit toată noaptea.

MAŞA: Spuneţi-i şi singur tatălui meu, eu nu mă duc. Pe mine mă scuzaţi! (*către Medvedenko*) Să mergem!

MEDVEDENKO (*către Treplev*): Deci vii dumneata să ne spui când începe!

Pleacă amândoi.

SORIN: Prin urmare, asta înseamnă că iar o să urle toată noaptea câinele. Asta-i viaţa, niciodată n-am trăit la ţară cum am vrut eu. Altădată îmi luam şi eu câte 28 de zile de concediu şi veneam aici să mă odihnesc ca să zic aşa, dar aici atâta mă sâcâiau cu toate fleacurile încât chiar din prima zi îmi doream să mă întorc de unde venisem. (*Râde.*) Întotdeauna m-am bucurat să plec de aici... Dar acum, am ieşit la pensie şi la urma urmelor, nu mai am unde să mă duc. Îmi place, nu-mi place, tot aici rămân...

IAKOV (*Către Treplev*): Konstantin Gavrilâci, noi ne ducem să ne scăldăm.

TREPLEV: Bine, dar în zece minute să fiţi înapoi, la locurile voastre. (*Se uită la ceas.*) Vom începe în curând!

IAKOV: Am înţeles. (*Pleacă.*)

IBDIS We know

TREPLEV (*învăluind scena cu privirea*): Uite, acum am şi teatru. Cu cortină, două culise, iar dincolo de ele nu mai e nimic. Nici un fel de decor, nu se vede decât depărtarea orizontului şi lacul. Ridicăm cortina fix la opt şi jumătate, când răsare luna.

SORIN: Magnific.

TREPLEV: Dacă Zarecinaia întârzie, atunci e clar că se pierde tot efectul. Ar trebui să fie deja aici. Tatăl ei şi mama vitregă sunt mereu cu ochii pe ea şi n-o lasă să se ducă nicăieri şi îi e aşa de greu să iasă din casă, de parcă ar fi la închisoare. De acolo, i-ar fi mai uşor să scape, decât de la ea de-acasă. (*Îi îndreaptă unchiului său cravata.*) Părul şi barba îţi sunt ciufulite. Ar trebui să le mai tunzi, şi dumneata...

SORIN (*pieptănându-şi barba*): Tragedia vieţii mele! Şi în tinereţe tot aşa aveam o figură, de parcă eram mereu beat-turtă, ca să zic aşa. Femeile nu m-au iubit niciodată. (*aşezându-se*) Ce-are oare soră-mea de e aşa prost dispusă?

TREPLEV: De ce? Se plictiseşte. (*Se aşază lângă el.*) E geloasă. E deja pornită şi împotriva mea şi a spectacolului meu şi împotriva piesei mele, fiindcă nu joacă ea ci Zarecinaia. Nu-mi ştie piesa, dar deja o detestă.

SORIN (*râde*): Ei, da!? Ştiu că ai şi tu o imaginaţie...

TREPLEV: Deja îi pare rău că pe scena asta mică o să se bucure de succes Zarecinaia şi nu ea. (*Se uită la ceas.*) Mama mea e o ciudăţenie a naturii. Fără discuţie, talent are, inteligentă e, poate să plângă în hohote când citeşte o carte, îl ştie pe Nekrasov pe de rost de la un capăt la altul, are grijă de bolnavi ca un înger; dar încearcă să o lauzi în faţa ei pe Eleonora Duse! O-ho-ho! Trebuie s-o lauzi doar pe ea, trebuie să scrii doar despre ea, să o aclami şi să te extaziezi de jocul ei de excepţie în *Dama cu camelii* sau în *Fumul vieţii*,[1] dar aici, la ţară, unde nu are acest narcotic, una-două se plictiseşte şi se înfurie din orice, iar noi toţi devenim duşmanii ei, noi toţi suntem vinovaţi. Şi mai e şi superstiţioasă: se teme de trei lumânări, de data de treisprezece. E zgârcită. Are la banca din Odessa şaptezeci de mii, ştiu sigur. Dar cere-i un ban cu împrumut şi se pune pe plâns.

SORIN: Ţi s-a năzărit că piesa n-o să-i placă mamei tale şi deja eşti agitat, ca să zic aşa. Linişteşte-te, mama ta te adoră.

TREPLEV (*rupând petalele unei flori*): Mă iubeşte - nu mă iubeşte, mă iubeşte - nu mă iubeşte, mă iubeşte – nu mă iubeşte. (*Râde.*) Vezi, mama mea nu mă iubeşte. E clar! Şi încă cum! Ea vrea să trăiască, să iubească, să poarte bluze deschise la culoare, iar eu am deja douăzeci şi cinci de ani şi îi amintesc fără încetare, că nu mai e tânără. Când nu sunt eu de faţă, are doar treizeci şi doi de ani, iar când sunt lângă ea, are deja patruzeci şi trei şi din pricina asta mă urăşte. În plus, ştie şi că eu nu apreciez teatrul. Ea iubeşte teatrul, ei i se pare că serveşte omenirea şi sfânta artă, dar după părerea mea, teatrul contemporan este doar rutină şi prejudecată. Când se ridică cortina şi în lumina scenei, în camera cu trei pereţi, aceste mari talente, preoţii sfintei arte ne arată cum mănâncă oamenii, cum beau, cum iubesc, cum merg, cum îşi poartă hainele; când din tablouri şi fraze banale se străduiesc să scoată o morală cât de mică, lesne de înţeles şi folositoare în viaţa de zi cu zi; când în mii de variante îmi arată unul şi acelaşi lucru iar şi iar, atunci eu încerc să fug, cum a fugit şi Maupassant de Turnul Eiffel care îi strivea creierul cu inutilitatea lui.

---

[1] *Fumul vieţii* (1884) – Dramă de Boreslav Mihailovici Markevici (n.t.)

LIBRIS We know

SORIN: Nu se poate trăi fără teatru.

TREPLEV: E nevoie de forme noi. Formele noi sunt necesare, iar dacă ele nu există, atunci mai bine să nu mai fie nimic. (*Se uită la ceas.*) Eu îmi iubesc mama, o iubesc mult de tot; dar ea duce o viață nechibzuită, umblă peste tot cu scriitoraşul ăsta, numele ei apare mereu prin ziare şi asta pe mine mă oboseşte. Uneori vorbeşte în mine doar egoismul muritorului de rând; uneori regret că mama mea este o actriță renumită şi mi se pare că dacă ea era o femeie obişnuită, atunci şi eu aş fi fost mai fericit. Unchiule, ce poate fi mai stupid şi mai teribil decât această situație: uneori vin la ea în vizită numai celebrități: artişti, scriitori şi dintre toți doar eu sunt un nimeni şi mă suportă numai pentru că sunt fiul ei. Cine sunt eu? Ce sunt eu? Am plecat de la universitate după anul trei, în nişte circumstanțe independente de voința mea, cum s-ar zice. Nu am nici un fel de talent, bani nici atâta, iar dacă e să ne luăm după acte, eu sunt doar un mic-burghez din Kiev. Tatăl meu este doar un mic-burghez kievean, deşi a fost şi el un actor renumit. Şi uite-aşa, câteodată, când toate acele actrițe şi toți acei scriitori veniți la ea în vizită se întâmpla să îmi acorde şi mie o oarecare atenție, mi se părea că privirile lor îmi măsurau lipsa de importanță, iar eu le ghiceam gândurile şi sufeream din pricina acestei umiliri...

SORIN: Apropo, spune-mi, te rog, ce fel de om e scriitorul ăsta? Nu-l poți să-l înțelegi. Tace întruna.

TREPLEV: Omul e inteligent, simplu, un pic, cum să zic... melancolic. Foarte cinstit. Nu are nici patruzeci de ani şi este deja celebru şi sătul, sătul până-n gât... Iar în ceea ce priveşte scrierile lui... cum să-ți spun? Drăguț, talentat... dar... după Tolstoi sau Zola nu-ți mai vine să-l citeşti pe Trigorin.

SORIN: Dar mie, frate, îmi plac oamenii de litere. Cândva îmi doream cu disperare două lucruri: să mă însor şi să devin om de litere, dar nu mi-a ieşit nici una, nici cealaltă. Mda. Şi la urma urmelor, e plăcut să fii chiar şi un scriitor mai puțin cunoscut.

TREPLEV (*ciulind urechile*): Aud paşi... (*Îşi îmbrățişează unchiul.*) Eu fără ea nu pot să trăiesc. Chiar şi sunetul paşilor ei mi se pare minunat... Sunt nebun de fericire... (*Se duce grăbit să o întâmpine pe Nina Zarecinaia, care tocmai intră.*) Vrăjitoare, visul meu...

NINA (*emoționată*): Nu am întârziat... Sigur, nu am întârziat...

TREPLEV (*sărutându-i mâinile*): Nu, nu, nu...

NINA: Toată ziua am fost neliniştită, mi-a fost aşa de frică! Mă temeam că tata n-o să mă lase... Dar acum e plecat cu mama mea vitregă. Ce roşu e cerul, deja răsărea luna şi eu am mânat calul, l-am mânat aşa repede... (*Râde.*) Dar sunt bucuroasă. (*Îi strânge tare mâna lui Sorin.*)

SORIN (*Râde.*): Ochişorii dumitale par înlăcrimați... Ne-nee! Nu e bine!

NINA: Aşa e... Vedeți cât de greu respir. Peste jumătate de ceas eu o să plec, trebuie să ne grăbim. Nu, nu trebuie, pentru numele lui Dumnezeu, nu mă opriți. Tata nu ştie că sunt aici.

TREPLEV: De fapt, chiar e timpul să începem, trebuie să-i chemăm pe toți.

SORIN: Mă duc eu, ca să zic aşa. Chiar în clipa asta. (*Pleacă spre dreapta cântând.*) „În Franța doi grenadieri..." (*Aruncă o privire în jur.*) Am mai cântat eu odată tot aşa, iar un coleg procuror mi-a zis: „Excelența voastră, aveți o voce puternică..." Apoi s-a mai gândit şi a adăugat: „Dar... neplăcută". (*Râde şi pleacă.*)

LIBRIS We know books

NINA: Tata şi soţia lui nu mă lasă să vin aici. Se spune că voi duceţi... o viaţă boemă... se tem ca nu cumva să mă fac actriţă... Iar eu sunt atrasă aici de lac, ca un pescăruş... Inima mea e plină de dumneata. (*Se uită în jur.*)

TREPLEV: Suntem singuri.

NINA: Mi se pare că e cineva acolo...

TREPLEV: Nu e nimeni.

O sărută.

NINA: Ce copac este acesta?

TREPLEV: Ulm.

NINA: De ce e aşa de întunecat?

TREPLEV: Fiindcă e deja seară, se întunecă toate obiectele. Nu pleca aşa de repede, te implor.

NINA: E imposibil.

TREPLEV: Dar dacă vin eu la dumneata, Nina? O să stau toată noaptea în grădină şi o să privesc la fereastra dumitale.

NINA: Nu se poate. O să te simtă câinele. Trésor nu e încă obişnuit cu dumneata şi o să te latre.

TREPLEV: Te iubesc.

NINA: Şşşşş.....

TREPLEV (*auzind paşi*): Cine e acolo? Iakov, tu eşti?

IAKOV: (*de după scenă*): Chiar aşa!

TREPLEV: Ocupaţi-vă locurile. E timpul. Răsare luna?

IAKOV: Chiar aşa.

TREPLEV: Spirt este? Pucioasă este? Când se vor arăta ochii roşii, trebuie să miroasă a pucioasă. (*către Nina*) Du-te, acolo totul e pregătit. Ai emoţii?

NINA: Da. Multe. Cu mama dumitale nu e nici o problemă, de ea nu mă tem, însă este şi Trigorin aici...

Îmi e groază şi ruşine să joc în faţa lui... El e scriitor celebru... E tânăr?

TREPLEV: Da.

NINA: Ce povestiri minunate scrie!

TREPLEV (*distant*): Nu ştiu, nu le-am citit.

NINA: E greu să joci în piesa dumitale. Nu există nici un personaj viu.

TREPLEV: Personaje vii! Nu trebuie să reprezentăm viaţa aşa cum este şi nici aşa cum ar trebui să fie, ci aşa cum ne apare ea în vise.

NINA: În piesa dumitale este puţină acţiune, de fapt e doar o lectură. Şi într-o piesă, după părerea mea, este absolut necesar să fie şi dragoste...

Se duc amândoi în spatele scenei. Intră Polina Andrevna şi Dorn.

POLINA ANDREEVNA: E tot mai multă umezeală. Du-te şi pune-ţi galoşii.

DORN: Mie îmi e cald.

POLINA ANDREEVNA: Dumneata nu te îngrijeşti deloc. Eşti doctor şi ştii foarte bine că umezeala nu-ţi face bine, dar vrei să mă faci să sufăr, ieri intenţionat ai stat toată seara pe terasă...

DORN (*fredonează*): „Nu-mi spune că ţi-ai irosit tinereţea..."

POLINA ANDREEVNA: Ai fost aşa de captivat de discuţia cu Irina Nikolaevna... că nici n-ai băgat de seamă când s-a lăsat frigul. Recunoaşte că îţi place de ea...

DORN: Am cincizeci şi cinci de ani.

POLINA ANDREEVNA: Un fleac, pentru bărbaţi asta nu e bătrâneţe. Arăţi foarte bine şi încă te plac femeile.

DORN: Şi dumneata ce vrei, de fapt?

LIBRIS We know books

POLINA ANDREEVNA: În fața actriței toți sunteți gata să vă înclinați. Toți!

DORN (*fredonează*): „Eu iarăşi în fața ta..." Este un lucru firesc ca în societate artiştii să fie iubiți şi lumea să se poarte cu ei altfel decât, de pildă, cu negustorii. Se numeşte idealism.

POLINA ANDREEVNA: Femeile întotdeauna s-au îndrăgostit de dumneata şi ți s-au agățat de gât. Şi ăsta tot idealism e?

DORN (*ridicând din umeri*): Păi cum? În atitudinea femeilor față de mine au fost multe lucruri bune Au iubit în mine mai ales pe doctorul foarte priceput. În urmă cu zece-cincisprezece ani, dacă îți mai aduci aminte, eram singurul mamoş onorabil din toată gubernia. Şi în afară de asta, întotdeauna, eu am fost om cinstit.

POLINA ANDREEVNA (*îl apucă de mână*): Dragul meu!

DORN: Mai încet. Vin.

Intră Arcandina la braț cu Sorin, Trigorin, Şamraev, Medvedenko şi Maşa.

ŞAMRAEV: În anul 1873, la iarmarocul de la Poltava, a jucat admirabil! O încântare! Minunat a jucat! Apropo, nu se întâmplă să ştiți pe unde mai e acum comicul Ceadin, Pavel Semenâci? În rolul lui Raspliuev a fost inegalabil, mai bun decât Sadovski, vă jur, mult stimată doamnă! Dar unde este el acum?

ARKADINA: Mă tot întrebi despre unii de dinainte de potop. De unde să ştiu eu? (*Se aşază.*)

ŞAMRAEV (*oftând*): Paşka Ceadin! Azi nu mai sunt actori ca el! Teatrul a decăzut, Irina Nikolaevna! Înainte erau stejari puternici, iar acum peste tot vedem numai cioturi..

DORN: Acum sunt puține talente sclipitoare, este adevărat, dar actorul de mijloc a ajuns mult mai sus decât pe vremuri.

ŞAMRAEV: Nu pot să fiu de acord cu dumneata. De fapt, este o chestiune de gust. *De gustibus aut bene, aut nihil.*[2]

Treplev iese din spatele scenei.

ARKADINA (*către fiul ei*): Dragul meu, nu începe totuşi?

TREPLEV: Într-un minut! Aveți răbdare, vă rog!

ARKADINA (citează din *Hamlet*):

Taci, fiule, taci; destul! Destul!
Căci mi-ai întors privirile în cuget
Şi văd în el întunecimi şi pete
Neşterse de cerneluri.[3]

TREPLEV (tot din *Hamlet*):

Să te las
Din nou în patul rânced şi slinos
Fierbând ca băligarul, unde-i dai
Din mierea dragostei...[4]

În spatele scenei se cântă la corn.

TREPLEV: Domnilor, începem! Atenție, vă rog!

Pauză.

---

[2] *Despre gusturi de bine sau nimic* – o combinație între două maxime în latină: *De gustibus non disputandum – Gusturile nu se discută* şi *De mortuis aut bene, aut nihil – Despre morți de bine sau nimic.*

[3] William Shakespeare, *Tragedia lui Hamlet, prinț de Danemarca,* în românește de Vladimir Streinu, Editura Univers şi T.N. „I.L.Caragiale", Bucureşti, 1970, Act III, Scena IV, p. 102.

[4] Idem.